

[TOP2 w 2024] Ks. Mariusz Rosik: Skąd wiadomo, kiedy Jezus konsekrował apostołów na kapłanów? Przyczynek ku teologii Missa Chrismatis

Jezus przepasał się prześcieradłem, jak arcykapłan dawnego Prawa, który czynił to samo konsekrując kapłanów. Właśnie dlatego gest obmycia nóg należy widzieć jako początek konsekracji kapłanów nowego przymierza dużo bardziej niż słowa „To czyńcie na moją pamiątkę!” – pisze ks. Mariusz Rosik w „Teologii Politycznej Co Tydzień”: „Misterium Wielkiego Czwartku”.

Msza Krzyżma, którą w Wielki Czwartek do południa biskup odprawia wraz z kapłanami swojej diecezji, kojarzy się powszechnie z błogosławieniem oleju chorych, oleju katechumenów i konsekracją krzyżma. Jest to także Eucharystia, podczas której kapłani odnawiają przyrzeczenia złożone w dniu święceń. Rytuał przewiduje następujące słowa, które wypowiada biskup:

Drodzy bracia kapłani, gdy przyjmowaliście święcenia kapłańskie, wobec biskupa i całego ludu Bożego wyraziliście gotowość przyjęcia święceń kapłańskich i wszystkich obowiązków, które z kapłaństwem są związane. W rocznicę dnia, w którym Chrystus dał udział w swoim kapłaństwie Apostołom i nam, pytam każdego z was: Czy chcesz odnowić przyrzeczenia złożone w dniu święceń wobec biskupa i świętego ludu Bożego?

Przy serii kolejnych pytań następuje odnowienie przyrzeczeń kapłańskich.

Na pytanie, kiedy Chrystus ustanowił sakrament kapłaństwa, niemal wszyscy świadomi katolicy odpowiedzą: w Wielki Czwartek podczas ostatniej wieczerzy. Niektórzy dodadzą także, że stało się to w słowach nakazu: „To czyńcie na moją pamiątkę!”.

Czy taka odpowiedź jest poprawna? Tylko po części. Badania biblistów, którzy w ostatnich latach chętnie sięgają po żydowskie korzenie chrześcijaństwa, rzucają nowe światło na to, co wydarzyło się w wieczerniku:

W czasie wieczerzy, gdy diabeł już nakłonił serce Judasza Iskarioty syna Szymona, aby Go wydać, wiedząc, że Ojciec dał Mu wszystko w ręce oraz że od Boga wyszedł i do Boga idzie, wstał od wieczerzy i złożył szaty. A wzięwszy prześcieradło nim się przepasał. Potem nalał wody do miednicy. I zaczął umywać uczniom nogi i ocierać prześcieradłem, którym był przepasany. Podeszedł więc do Szymona Piotra, a on rzekł do Niego: «Panie, Ty chcesz mi umyć nogi?» Jezus mu odpowiedział: «Tego, co Ja czynię, ty teraz nie rozumiesz, ale później będziesz to wiedział». Rzekł do Niego Piotr: «Nie, nigdy mi nie będziesz nóg umywał». Odpowiedział mu Jezus: «Jeśli cię nie umyję, nie będziesz miał udziału ze Mną». Rzekł do Niego Szymon Piotr: «Panie, nie tylko nogi moje, ale i ręce, i głowę!». Powiedział do niego Jezus: «Wykąpany potrzebuje tylko nogi sobie umyć, bo

cały jest czysty. I wy jesteście czysti, ale nie wszyscy». Wiedział bowiem, kto Go wyda, dlatego powiedział: «Nie wszyscy jesteście czysti» (J 13,2-11).

Zanim sięgniemy po interpretację tego fragmentu Janowej Ewangelii, trzeba nam przybliżyć jego starotestamentowe tło.

Mojżesz i kapłaństwo starotestamentalne

Mojżesz identyfikowany jest nie tylko jako prorok, ale także jako kapłan, choć przecież nie był kapłanem w porządku Lewiego. Przykładów jego kapłańskich czynności jest wiele. To on ustanawia kapłaństwo Aaronowe poprzez dokonanie konsekracji Aarona i jego synów (Wj 29,1-9; Kpł 8,1-36). W tym wypadku jawi się jako ktoś wyższy rangą niż nawet Najwyższy Kapłan. Wcześniej jeszcze Mojżesz sprawuje służbę kapłańską, składając ofiarę z krwi (Wj 32,11-14; Lb 14,13-25). Mojżesz także na Boży rozkaz buduje Namiot Spotkania (Wj 40,16-33) i wchodzi do niego na rozmowy z Bogiem (Wj 33,7-11). Co więcej, w Księdze Psalmów mówi się wprost o Mojżeszu jako kapłanie (hebr. *kōhēn*): „Wśród Jego kapłanów są Mojżesz i Aaron” (Ps 95,6)[1].

Postać Aarona przyciąga szczególną uwagę. Nie tylko był bratem Mojżesza, ale jego najbliższym współpracownikiem, który z nakazu Bożego został konsekrowany na kapłana. Opowiadanie o zakwitnięciu laski Aarona (Lb 17,1-11) służy temu, by potwierdzić prawowierność pochodzenia kapłaństwa od Aarona, nie zaś z innych źródeł. Aaron jest ojcem kapłaństwa określanego jako „wieczne” (Wj 40,14; Lb 25,13).

Postacie związane z Aaronem to jego synowie, Nadab i Abihu, którzy również pełnili funkcje kapłańskie. Obydwaj zostali namaszczeni na kapłanów (Wj 28,1). Towarzyszyli swemu ojcu i Mojżeszowi przy zawieraniu przymierza u stóp Synaju (Wj 24,1-11). Tam właśnie ujawnił się następny krąg kapłański tworzony wokół postaci Mojżesza: dwunastu młodzieńców, którzy składali ofiary na dwunastu kamieniach symbolizujących wszystkie pokolenia Izraela: „Spisał więc Mojżesz wszystkie słowa Pana. Nazajutrz wcześniej rano zbudował ołtarz u stóp góry i postawił dwanaście stel, stosownie do liczby dwunastu pokoleń Izraela. Potem polecił młodzieńcom izraelskim złożyć Panu ofiarę całopalną i ofiarę biesiadną z cielców” (Wj 24,4-5). Kolejna wreszcie grupa w hierarchii to krąg siedemdziesięciu. Mojżesz usłyszał polecenie Boga: „Zwołaj mi siedemdziesięciu mężów spośród starszych Izraela, o których wiesz, że są starszymi ludu i nadzorcami, i przyprowadź ich do Namiotu Spotkania; niech tam staną razem z tobą” (Lb 11,16). Starsi stanęli w Namiocie Spotkania, gdzie przebywać mogli tylko kapłani i lewici.

Zarysowany obraz staje się klarowny: Mojżesz jest kapłanem i ustanawia kolejnych kapłanów: najpierw swego brata Aarona, potem dołącza do niego Nadaba i Abihu. Jest także dwunastu młodzieńców pełniących funkcje kapłańskie podczas zawierania przymierza na Synaju oraz siedemdziesięciu starszych, którzy stawili się w Namiocie Spotkania.

Jezus na wzór Mojżesza buduje hierarchię kapłanów

Jezus zupełnie świadomie tworzył grono swych naśladowców na wzór „hierarchii kapłańskiej” zgromadzonej u stóp Synaju[2]. Biorąc pod uwagę wyraźnie sugestie ewangelistów, że to Jezus jest spodziewanym „prorokiem jak Mojżesz” (Pwt 18,15-19)[3], nic nie stoi na przeszkodzie, aby również w Jezusie widzieć postać kapłańską (co wymownie podkreśla autor Listu do Hebrajczyków, nazywając Chrystusa arcykapłanem), nawet jeśli nie jest to kapłaństwo lewickie związane bezpośrednio ze służbą świątynną. Wręcz odwrotnie: kapłaństwo Jezusa nawiązuje do kapłaństwa mojżeszowego, przewyższającego czynności kapłaństwa lewickiego.

Zauważyć trzeba, że Jezus swych uczniów w swoistych kręgach wzorowanych na hierarchii osób zgromadzonych wokół Mojżesza. Pierwszym z apostołów był oczywiście Piotr. Argumentów nowotestamentalnych przemawiających za tą tezą jest wiele; stanowią one tzw. teksty prymacjalne, ale nie jest naszym celem w niniejszych rozważaniach dowodzić prymatu Piotra. Obok Piotra pojawia się krąg trzech spośród uczniów. Stanowią go oprócz Piotra, także Jakub i Jan. Co ciekawe, wszystkim trzem Jezus zmienił imiona. Wszystkich trzech także przygotowywał bardziej intensywnie niż pozostałych apostołów na odkrycie prawdy o zmartwychwstaniu. Najpierw zaprosił ich, by byli świadkami wskrzeszenia córki Jaira (Mk 5,16-17), dając im w ten sposób do zrozumienia, że ma władzę nad śmiercią. Następnie przemienił się wobec nich, ukazując przyszłą chwałę zmartwychwstania (Mk 9,2-8). Wreszcie zabrał ich do Getsemani, by towarzyszyli Jego modlitwie wówczas, gdy rozpoczynały się wydarzenia bezpośrednio zmierzające do zmartwychwstania (Mk 14,32-42).

Szerszy krąg uczniów Jezusa to oczywiście grono Dwunastu. Wszyscy są bezpośrednio powołani przez Jezusa i zaproszeni do współpracy w głoszeniu dobrej nowiny i rozszerzaniu królestwa Bożego (Mt 10,1-2; 19,28; Mk 3,13-15; Łk 9,1; 22,30; J 6,67). Grono to było tak istotne dla Jezusa i pierwotnego Kościoła, że po zdradzie i śmierci Judasza należało je uzupełnić[4]. Jeszcze szerszy krąg uczniów stanowi siedemdziesięciu. Również oni są posłani przez Nauczyciela z Nazaretu do pełnienia misji analogicznej do tej, którą spełniało Dwunastu (Łk 10,1-20). W niektórych rękopisach zamiast o siedemdziesięciu, mowa jest o siedemdziesięciu dwóch uczniach. Wszystko dlatego, że kopiści starali się uzgodnić liczbę uczniów Jezusa z liczbą starszych Izraela wezwanych przez Mojżesza do Namiotu Spotkania (Wj 24,1-11; Lb 11,16-17). Dwóch z nich – Eldad i Medad – nie skorzystało z zaproszenia, ale i ich ogarnął Duch Pański w obozie (Lb 11,26-30). W obydwu wariantach tekstualnych chodzi więc o ten sam krąg starszych wezwanych przez Mojżesza[5].

W tym kontekście rola Piotra wydaje się być odzwierciedleniem Najwyższego Kapłana Aarona. Ścisłe grono trzech uczniów Jezusa (Piotr, Jakub i Jan) odpowiada trzem najbliższym współpracownikom Mojżesza: Aaron, Nadab i Abihu[6]. Dwunastu apostołów to odpowiednik dwunastu młodych mężczyzn, przedstawicieli każdego z pokoleń Izraela, którym Mojżesza nakazał złożyć ofiarę całopalną i biesiadną z cielców. I wreszcie siedemdziesięciu uczniów Jezusa nawiązuje do grupy siedemdziesięciu starszych Izraela. Ponad nimi wszystkimi stoi Jezus, który nie jest zaliczany ani do grona trzech uczniów, ani do Dwunastu, a tym bardziej do siedemdziesięciu. Jest więc odpowiednikiem Mojżesza, co można uwidocznić w następującym schemacie[7]:

Mojżesz i hierarchia kapłańska	Jezus i Jego uczniowie
Mojżesz	Jezus
Najwyższy Kapłan: Aaron	Pierwszy z apostołów: Piotr
Krąg trzech: Aaron, Nadab, Abihu	Krąg trzech: Piotr, Jakub, Jan
Dwunastu młodzieńców z dwunastu pokoleń Izraela	Dwunastu apostołów, przedstawiciele dwunastu pokoleń Izraela
Siedemdziesięciu starszych Izraela	Siedemdziesięciu uczniów Jezusa

Gest obmycia nóg apostołom zazwyczaj interpretowany bywa jako przykład postawy służebnej. Potwierdza to zapis w Katechizmie Kościoła Katolickiego: „Urząd, który Pan powierzył pasterzom ludu swego, jest prawdziwą służbą. Kapłaństwo jest całkowicie skierowane ku Chrystusowi i ludziom. Zależy całkowicie od Chrystusa i Jego jedyne kapłaństwa; zostało ustanowione dla ludzi i dla wspólnoty Kościoła. Sakrament święceń przekazuje świętą władzę, która jest jedynie władzą Chrystusa. Wykonywanie tej władzy powinno więc stosować się do wzoru Chrystusa, który z miłości uczynił się ostatnim i stał się sługą wszystkich. Słusznie więc nazwał Pan opiekę nad owieczkami dowodem miłości względem Niego” (KKK 1551).

Z punktu widzenia teologicznego dużo ważniejsze jest jednak to, aby w obmyciu nóg dostrzec nawiązanie do starotestamentowego rytuału namaszczenia na kapłanów:

W ten zaś sposób postąpisz, gdy będziesz wyświęcał ich na kapłanów: weźmiesz młodego cielca i dwa barany bez skazy, i chleby niekwaszone i placki niekwaszone, zaprawione oliwą praśne chleby i praśne placki i praśne podpłomyki pomazane oliwą. Upieczesz je z najczystszej mąki pszennej i włożywszy je w

ten sam kosz, w koszu złożysz je na ofiarę jednocześnie z młodym cielcem i dwoma baranami. Aaronowi zaś i synom jego rozkażesz zbliżyć się do wejścia do Namiotu Spotkania i obmyjesz ich wodą (Wj 29,1-4).

Użyty przez autora czasownik „obmyć” może wskazywać na obmycie całego ciała lub tylko nóg lub rąk (Wj 29,4; 30,19-21; 40,30-32). Zarówno interpretacja mówiąca o obmyciu całego ciała lub obmyciu jedynie nóg doskonale wkomponowuje się w wyjaśnienie gestu Jezusa podczas ostatniej wieczerzy, z jednej bowiem strony obmywa apostołom jedynie nogi, z drugiej zaś mówi o tym, iż są już czyści dzięki Jego słowu. Można więc uznać, że Jezus dokonał obrzędu wyświęcenia apostołów na kapłanów nowego przymierza. A że kapłaństwo ma naturę służebną, stąd interpretacja Jezusowego gestu jako przykładu służby jest również do utrzymania. Interpretację taką potwierdza fakt, że termin „prześcieradło” oddaje greckie *lention* (lniana szata), a właśnie w taką był odziany najwyższy kapłan, gdy konsekrował nowych kapłanów (LXX: Kpł 16,3-5; Wj 28,42). Takie szaty winny być trzymane oddzielnie od zwykłego odzienia (Ez 44,15-19). Jezusową odpowiedź Piotrowi „Jeśli cię nie umyję, nie będziesz miał udziału ze Mną” (J 13,8) można odczytać następująco: Jeśli nie pozwolisz na gest konsekracyjny, nie będziesz miał udziału w moim kapłaństwie.

Co więcej, Jezus nakazuje powtarzać gest umycia nóg: „Jeżeli więc Ja, Pan i Nauczyciel, umyłem wam nogi, to i wyście powinni sobie nawzajem umywać nogi. Dałem wam bowiem przykład, abyście i wy tak czynili, jak Ja wam uczyniłem” (J 13,14-15). Jeśli gest umycia nóg odczytujemy nie tylko jako zachętę do służby, ale znak ustanowienia

sakramentalnego kapłaństwa nowego przymierza, wówczas zachęta do ponawiania go wpisuje się w refleksję o początkach kształtowania się kapłaństwa hierarchicznego w perspektywie sukcesji apostoelskiej.

Konkluzja

Konsekracja kapłanów Starego Testamentu rozpoczynała się od rytualnego obmycia. Teksty biblijne wskazują, że chodzi o obmycie całego ciała lub tylko nóg. Podczas ostatniej wieczerzy Jezus obmywa uczniom nogi stwierdzając, że wykąpany potrzebuje tylko nogi sobie umyć (J 13,10). Bez względu na to, czy konsekracja kapłanów w judaizmie łączyła się z obmyciem całego ciała, czy jedynie nóg, Jezusowy gest z pewnością do niej nawiązuje, gdyż nawet jeśli chodziło o kąpiel całego ciała, to Jezus stwierdza, że w przypadku apostołów już się dokonała. Jezus przepasał się prześcieradłem, jak arcykapłan dawnego Prawa, który czynił to samo konsekrując kapłanów. Właśnie dlatego gest obmycia nóg należy widzieć jako początek konsekracji kapłanów nowego przymierza dużo bardziej niż słowa „To czyńcie na moją pamiątkę!”.

ks. Mariusz Rosik

Artvee/ Christ Washing the Disciples' Feet (1563–1610) by Francesco Vanni (Italian, 1563 - 1610)

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

[1] M. Chrostowski, *Kapłaństwo hierarchiczne i kapłaństwo powszechne – czy mogą istnieć bez siebie?*, *Collectanea Theologica* 80 (2010) 1, 26-29.

[2] B. Pitre, *Jesus and the Last Supper*, Grand Rapids 2017, 141.

[3] Mk 8,12; Mt 12, 39-42; 14,13-21; Mk 6,30-44; Łk 9,10-17; 11,29-32; J 6,1-15;

[4] J.P. Meier zauważa: „so fixed was the name and function of the Twelve that, even when Judas Iscariot betrayed Jesus and thus fell away from the group, the early church still spoke of the risen Jesus’ appearance to the Twelve (1 Cor 15:5)”; J.P. Meier, *A Marginal Jew. Rethinking a Historical Jesus, III, Companions and Competitors*, New York – London – Toronto – Sydney – Auckland 1994, 248-249.

[5] D.L. Bock, *Luke, II*, Grand Rapids 1996, 1014-1016; B.M. Metzger, *Seventy or Seventy-Two Disciples?*, *New Testament Studies* 5 (1958-1959) 299-306.

[6] M. Barber, *Jesus as the Davidic Temple Builder and Peter’s Priestly Role in Matthew 16:16-19*, *Journal of Biblical Literature* 132 (2013) 933-951.

[7] Za: B. Pitre, *Jesus and the Last Supper*, 141.